

УДК 351:37.014.5:378–045.32

Лівінський Анатолій Іванович
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту
Одеського державного аграрного університету
ORCID 0000-0002-2337-3884
livinski_69@ukr.net

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ПРІОРИТЕТНА СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Анотація

У статті проведено аналіз сучасного стану органічного сільськогосподарського виробництва, зовнішнього та внутрішнього ринку органічної продукції та визначено його значення і потенціал з урахуванням сучасних тенденцій зростання світового органічного ринку та експортних можливостей і перспектив українського органічного виробництва.

Розкрито поняття сталого розвитку в контексті ведення органічного виробництва, яке має на меті досягнення соціальної та економічної рівноваги, збереження навколишнього середовища та відновлення використаних природних ресурсів.

Метою статті є проведення аналізу стану сучасного розвитку органічного аграрного виробництва в Україні з урахуванням кількісних змін та динаміки органічного напрямку як складової сталого розвитку аграрного сектору та бізнесу в країні.

Новизною публікації є розгляд органічного сільського господарства як організації виробництва, яке поєднує екологічні, економічні та соціальні процеси, що забезпечують організаційно-економічні та технологічні заходи, спрямовані на підвищення ефективності виробництва, забезпечення збереження та відтворення родючості ґрунтів, являючись практичною реалізацією концепції сталого розвитку в аграрному секторі.

Представлена наявність сільськогосподарських площ та кількість аграрних підприємств, які є учасниками органічного процесу в Україні, надано оцінку стану експорту органічної продукції та роздрібній реалізації органічних продуктів як додаткової ніші ринку.

***Ключові слова:** органічне виробництво, сталий розвиток, аграрний сектор, експорт, економіка, суспільство, екологія, аграрні підприємства.*

UDC 351:37.014.5:378–045.32

Livinskyi Anatoliy Ivanovich
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
professor of the Department of Management
Odessa State Agrarian University
ORCID 0000-0002-2337-3884
livinski_69@ukr.net

ORGANIC PRODUCTION AS A PRIORITY COMPONENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Abstract

The issue of ensuring sustainable development has been relevant for decades, not only for national economies but also for individual enterprises. Sustainable development aims to achieve

social and economic justice, preserve the environment and restore used natural resources. The main idea of the concept of sustainable development is to ensure a high standard of living of the country's population, which involves the harmonious development of the ecological and socio-economic spheres of society.

The purpose of the article is to analyze the current state of development of organic production in Ukraine, taking into account the quantitative changes and dynamics of organic production as a component of the sustainable development of the agricultural sector and business in the country.

The scientific novelty is the consideration of conducting organic agriculture as a production organization that combines ecological, economic and social processes, providing organizational, economic and technological measures aimed at increasing the efficiency of production, ensuring the preservation and reproduction of soil fertility, being a practical implementation of the concept of sustainable development in agrarian sector.

The article analyzes the current state of organic agricultural production, the external and internal market of organic products, and defines its place and potential in the context of modern trends in the growth of the world market of organic products and the export realities and prospects of Ukrainian organic production.

The availability of agricultural land and the number of agricultural enterprises that are participants in the organic process in Ukraine are presented, an assessment of the export of organic products and the retail sale of organic products as an additional market niche is provided.

Conclusions. The dynamics of the export of organic agricultural products from Ukraine and the increase in its sales on the domestic market have been observed. Conducting organic agriculture is an organization of production that combines ecological, economic and social processes, providing organizational and technological measures aimed at increasing the efficiency of production, ensuring extended reproduction of soil fertility and high quality of products and is a priority component of the sustainable development of the agricultural sector of Ukraine.

Key words: organic production, sustainable development, agricultural sector, export, economics, society, ecology, agricultural enterprise.

Вступ. Питання забезпечення сталого розвитку є актуальним вже не одне десятиліття не тільки для національної економіки, але і для окремих підприємств. Аналізуючи діяльність аграрних підприємств за їх сучасними напрямками розвитку, за їх функціональністю, часткою впливу на розвиток ринку, чимало питань, які потребують дослідження, залишаються невизначеними. На сьогоднішній день існують різні підходи до визначення феномену сталого розвитку суспільства та трактування його особливостей, як способу організації діяльності, завдяки якого воно зможе існувати в довгостроковій перспективі. За своєю сутністю сталий розвиток має на меті досягнення соціальної та економічної справедливості в суспільстві, збереження навколишнього середовища та відновлення використаних природних ресурсів країни. Саме еколого-економічний підхід в організації процесу органічного аграрного виробництва лежить в основі нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню сталого розвитку присвячено велику кількість наукових праць. Дослідження та розробки концепції сталого розвитку, актуальність цього питання обговорюються на самітах, конференціях, висвітлюються в документах міжнародних організацій, та в працях багатьох вітчизняних вчених, зокрема в роботах Л. Мельника, Л. Гриніва, С. Дорогунцова, Б. Данилишина, О. Пристайко, Л. Чоловської [1–7].

Треба зазначити що питання детермінації сталого розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням органічного землеробства та в цілому розвитку аграрного сектору обговорюються в наукових монографіях та працях Ю. Лопатинського, С. Тодорюка, В. Грановської, Н. Кутаренка, В. Торкатюка, В. Уланчука, Е. Кіреєвої, та багатьох інших авторів [8-11].

Серед зарубіжних науковців, які досліджували аспекти організації виробництва органічної продукції, варто відмітити роботи D. Pacifico, R. Paris [12], S. Zikeli, S. Gruber [13] та M. M. Jaime, J. Coria, X. Liu, в яких аналізується вплив аграрної політики Європейського Союзу (ЄС) на використання фермерськими господарствами технологій органічного виробництва [14].

Основною ідеєю концепції сталого розвитку є забезпечення високого рівня життя населення країни, що передбачає гармонійний розвиток екологічної і соціально-економічної сфер діяльності суспільства. Дотримання визначених пріоритетів сталого розвитку є важливим для України в міру реалізації тактичних і стратегічних політичних рішень у всіх сферах економіки та в процесі розвитку галузей національного господарства. Враховуючи вагомість аграрного сектора як основної галузі національної економіки, варто визначити, що прикладна реалізація концепції сталого розвитку можлива за умови впровадження сучасних, прогресивних форм ведення аграрного бізнесу на основі екологічності та безпечності виробничих процесів які підтверджуються світовим досвідом [8]. Практичною реалізацією концепції сталого розвитку в аграрному секторі економіки є органічне сільське господарство, яке створює передумови для відносно рівномірного розвитку всіх трьох взаємопов'язаних систем, а саме: економічної, екологічної і соціальної.

Метою статті є проведення аналізу стану сучасного розвитку органічного виробництва в Україні з урахуванням кількісних змін та динаміки органічного виробництва як складової сталого розвитку аграрного сектору та бізнесу в країні. Новизною публікації є розгляд ведення органічного сільського господарства як організації виробництва, яке поєднує екологічні, економічні та соціальні процеси, що забезпечують організаційно-економічні та технологічні заходи, спрямовані на підвищення ефективності виробництва, забезпечення збереження та відтворення родючості ґрунтів, являючись практичною реалізацією концепції сталого розвитку в аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Беручи до уваги поступовий перехід на принципи сталого розвитку та впровадження процесів євроінтеграції в Україні, які стимулюють до перейняття зарубіжного досвіду застосування альтернативних методів господарювання, та враховуючи зазначене, окреслимо переваги від впровадження вітчизняного органічного сільського господарства у різних напрямках, а саме в соціальному, екологічному та економічному. Так, в соціальному напрямку суспільство отримує збільшення робочих місць у сільській місцевості, створення нових перспектив для малих та середніх аграрних господарств, формування належних умов для розвитку сільських територій, можливість споживання здорової, органічної, екологічно чистої та

безпечної сільськогосподарської продукції. В екологічному напрямку отримає органічне, екологічно чисте агровиробництво при зменшенні антропогенного навантаження на навколишнє середовище, сприятиме збереженню та відтворенню родючості ґрунтів, використанню науково обґрунтованих сівозмін, отримає природні умови утримання сільськогосподарських тварин, охорону довкілля та забезпечення біорізноманіття, припинення забруднення водних ресурсів, зменшення викидів в атмосферу парникових газів тощо. В економічному напрямку це ресурсозбереження та зменшення енергоємності сільськогосподарського виробництва, зниження виробничих витрат завдяки відмові від застосування дорогих хімікатів, забезпечення конкурентоспроможності продукції сільського господарства на внутрішньому і світовому ринках [9].

Поділяючи думку інших вчених, стверджуємо що «виробництво органічної продукції є практичною реалізацією концепції сталого розвитку аграрного сектору, що передбачає поєднання захисту довкілля, економічного зростання та соціального розвитку як взаємозалежних і взаємодоповнюючих елементів стратегічного розвитку держави, що гарантуватиме населенню високу якість продовольства як важливого складника продовольчої безпеки» [10].

Аналізуючи сучасний стан галузі органічного виробництва в Україні та світі, як складової сталого розвитку аграрного сектора економіки, враховуючи динаміку змін, треба відмітити що вже більше двох десятиліть світовий ринок органічної сільськогосподарської продукції динамічно розвивається, а органічні продукти харчування стають реальною альтернативою споживанню традиційних продуктів. В сучасній світовій економіці органічне виробництво сільськогосподарської продукції є перспективним напрямком бізнесу в аграрній сфері. Високий рівень попиту на органічну продукцію, який спостерігається у Європейському Союзі, в Сполучених Штатах Америки та в інших країнах світу, відкриває перед українськими аграрними товаровиробниками додаткові можливості для виробництва та експорту сільськогосподарської продукції [11].

Враховуючи те, що попит на органічну продукцію щорічно зростає, українські аграрії мають реальні перспективи для подальшого зміцнення експортного потенціалу в аграрній сфері бізнесу, що може бути підґрунтям сталого розвитку як в економічному, так і в екологічному напрямках.

Згідно офіційних статистичних даних, загальна кількість операторів органічного товаровиробництва в Україні станом на 31.12.2021 року складає 528 господарств, з яких 418 аграрних підприємств сертифіковано як органічні та 110 господарств знаходяться в процесі перехідного періоду за стандартами, що еквівалентні органічному законодавству Європейського Співтовариства ЕУ та NOP США. Загальна площа сільськогосподарських земель органічного та перехідного періоду займає 422299 га, з яких 370110 га знаходяться та використовуються в органічному статусі. За загальною площею органічних сільськогосподарських земель наша країна входить в топ-20 країн Європи. При цьому за останні 5 років розміри площ сільськогосподарських земель з

органічного виробництва змінювались достатньо динамічно. Так, у 2017 році вони склали 289 тис га, в 2018 році – 309 тис га, в 2019 році – 468 тис га, в 2020 році – 462 тис га, та на кінець 2021 року 423 тис га. Треба відмітити що в Одеській області загальна площа сільськогосподарських земель на кінець 2021 року складала 35263 га, з яких 34354 га вже пройшли сертифікацію та використовується виробниками органічної, екологічно чистої продукції при загальній кількості 37 господарств, як оператори з органічним статусом [15].

На сьогодні при загальній площі сільськогосподарських земель 42,7 млн. га в нашій країні, площі сільськогосподарських підприємств, які перейшли та переходять на органічне землеробство, складають 1 %. Кабінет міністрів України 3 березня 2021 року затвердив Національну економічну стратегію на період до 2030 року, якою передбачено збільшення частки земель під органічним виробництвом до 3% від загальної площі сільськогосподарських земель, що становить 1,26 млн га, та експорту органічної продукції до 1 млрд доларів, що є підтвердженням органічного напрямку розвитку нашої країни як партнера Європейського Співтовариства. Відповідно до затвердженої стратегії сталого розвитку ЄС, за програмою зеленого курсу «European Green Deal» до 2030 року, планує скоротити використання пестицидів на 30 %, добрив на 20 % та збільшити частку площі під органічним виробництвом до 25 % від загальної площі сільськогосподарських земель.

Якщо проаналізувати експортний потенціал нашої країни, то за результати дослідження органічного ринку, проведеного «Органік Стандарт» у партнерстві з Organicinfo.ua., Україна в 2021 році експортувала близько 261 000 тонн органічної продукції до більше ніж 30 країн світу на загальну суму близько 222 млн доларів США, з яких 82 % експортовано до країн Європейського Співтовариства, 17 % до північноамериканських країн та більше 1 % до країн Азії. Нище надається світовий обсяг експорту органічної продукції з України у 2021 році (рис 1).

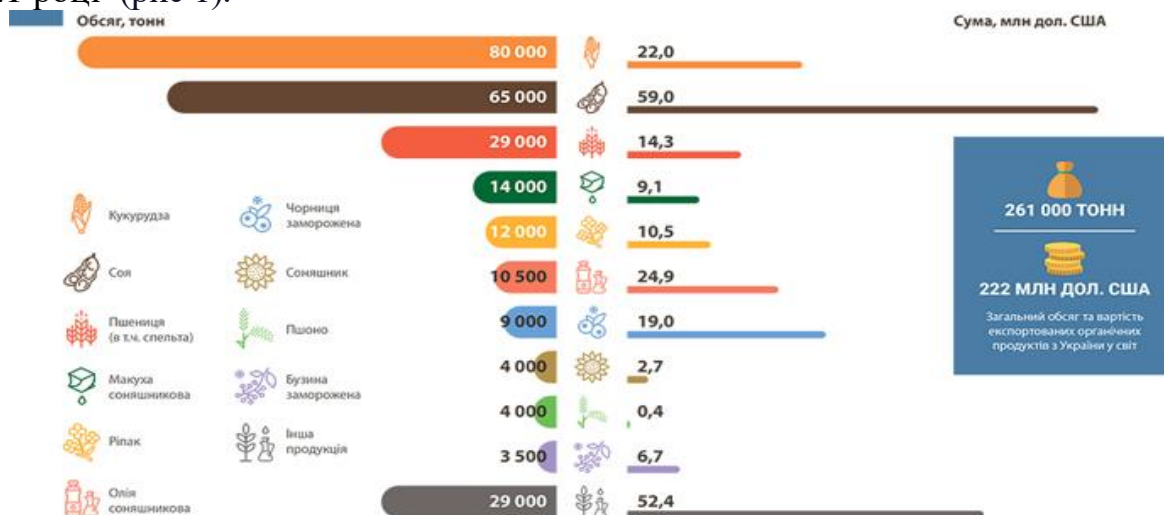

Рис 1. Топ 10 експортованих органічних продуктів з України у світ у 2021 році

Джерело: [16]

Так, найбільший обсяг поставок на зовнішні ринки зайняла органічна кукурудза - 80 тис тонн на суму 22 млн доларів. Водночас експорт сої становив 65 тис тонн, а отриманий дохід від її реалізації досяг 59 млн доларів. Органічної пшениці було експортовано 29 тис тонн на суму 14,3 млн доларів. До топ-10 експортованих органічних продуктів також увійшли: макуха соняшника, ріпак, олія соняшникова, чорниця заморожена, соняшник, пшоно, бузина заморожена. Україна, як світовий експортер, посідає 6 місце в категорії продуктів тваринництва (мед та яйця) а також 7 місце з продукції продуктової групи «овочі та фрукти» разом із продуктами їх переробки [16].

Це зовнішня сторона аграрного бізнесу органічного напрямку, але треба відмітити про скорочення в 2021 році в порівнянні з попереднім роком експорту органічної продукції з України до країн Європейського Співтовариства. За результатами дослідження органічного ринку, що підтверджується звітом Європейської Комісії, Україна в 2021 році дещо скоротила обсяги експорту органічної продукції до країн ЄС (189 239 тонн в 2021 проти 217 210 тонн в 2020 році), але все одно залишається в п'ятірці найбільших постачальників органічної продукції (табл. 1). Загальна частка експорту органічної продукції з України за результатами у 2021 році склала 6,6% [17].

Таблиця 1.

Обсяги експорту органічної продукції з Україна до Європейського Співтовариства, за видами продукції у 2020 та 2021 р.р. (тис тонн)

Назва продукції	Експортовано		2021 р. до 2020 р., %	Частка (%)
	2020 р.	2021 р.		
Кукурудза, ячмінь	82,9	89,5	108,0	47,5
Пшениця	39,3	11,2	28,5	9,3
Соя	28,7	17,2	59,9	9,1
Соняшник, ріпак	19,3	16,7	86,5	8,8
Соняшникова макуха	7,4	13,2	178,4	6,9
Фрукти, свіжі або сушені	15,5	20,1	129,7	10,6
Соняшникова олія	5,8	5,6	96,6	3,0
Борошно	4,6	4,5	97,8	2,4
Всього	217,2	189,2	87,1	100,0

Джерело: [19]

З даних таблиці видно, що у порівнянні з попереднім роком за більшістю експортованої продукції відбулося скорочення реалізації, але за деякими видами продукції спостерігається і збільшення експорту, наприклад кукурудза, соняшникова макуха. За кількістю експорту до країн Європейського Співтовариства Україна посідає перше місце за реалізацією зернових, окрім пшениці та рису а також входить в першу трійку постачальників органічної макухи, олійних культур та соєвих бобів.

Якщо проаналізувати стан органічного аграрного напрямку країн Євросоюзу, то розмір посівних площ, які відведені під органічні сільськогосподарські культури, складає біля 13,8 млн га. Цей показник дорівнює 8,5 % від загальної площі сільськогосподарських земель Європи.

Загалом за останні 8 років органічні посівні площі Європейського Союзу зросли на 46,0 %, про що свідчать дані Євростату [18]. Так, за найбільшою часткою органічних сільськогосподарських площ серед країн Європейського Співтовариства займає Австрія – 25,3 %, потім Естонія – 22,3 %, Швеція – 20,4 %, Швейцарія – 16,3 %, Італія – 15,2 %, Чехія – 15,2 %, Латвія – 14,8 % та Фінляндія – 13,5 %. Це свідчить не тільки про перспективність в майбутньому органічного аграрного бізнесу, його сталий розвиток, але і про конкуренцію серед гравців в цієї ніші ринку. Органічний бізнес за останні двадцять років інтенсивно розвивається як в Україні, так і у всьому світі. Органічний ринок зростає, конкуренція теж. На сьогодні Україна, як експортер органічної продукції, виступає на європейському та американському ринках постачальником валової органічної сільськогосподарської продукції, являючись достатньо потужним гравцем, але не в роздрібній торгівлі органічних продуктів. Органічних товарів, які займають полиці європейських, американських екомаркетів та й українських супермаркетів, не так багато. І це, на нашу думку, є в перспективі додатковою нішею як на українському, так і світовому органічному ринках. Треба додати, що в цьому напрямку український бізнес теж рухається. Так, за останньою інформацією щодо представництва українських виробників органічної продукції, не зважаючи на військовий стан в країні, шість українських компаній вперше прийняли участь в найбільшій виставці органічних продуктів Скандинавії «Nordic Organic Food Fair 2022», яка проходила 16 - 17 листопада в шведському місті Мальме, де були представлені цілий напрямок українських органічних продуктів. Так, компанія Brancho представила фруктові роли, яблучні чіпси, чай; Healthy Tradition Official - порошкові напої, безглютенові крупи та борошно, сухофрукти, ягоди, насіння, снеки та батончики; Family Garden лошину; Primfood – органічні каші швидкого приготування, мюслі та фруктові батончики; Panfruit – ліофілізовані органічні фрукти та овочі, MOL'FAR Organic Tea – органічний чай. За даними Офісу з розвитку підприємництва та експорту, Healthy Tradition Official отримала перше замовлення від стокгольмського екомагазина [19]. І це є тільки початок в цій складній конкурентній боротьбі на органічному ринку за споживача, який купує органічні продукти з полиць європейських супермаркетів.

Якщо проаналізувати внутрішній, український ринок органічних продуктів, то не зважаючи на слабкий розвиток роздрібної торгівлі, низький попит на органічну продукцію у покупця, незначний асортимент сертифікованого органічного товару на полицях магазинів та майже відсутність спеціалізованих екомаркетів в країні, він показує досить добру динаміку. Так, згідно з оцінкою експертів, за результатами дослідження внутрішнього органічного ринку проведеного «Органік Стандарт» у партнерстві з Organicinfo.ua., якщо обсяги ринку в 2008 році становили 0,57 млн доларів, 2010 році – 3,4 млн, то у 2020 році вони вже зросли до 25,1 млн доларів. У фізичному вираженні обсяги реалізації органічної продукції на ринку України також зростають, так у 2018 році обсяг реалізації органічної продукції українського виробника на

внутрішньому ринку становив понад 6700 т, у 2019 році - 7350 т, та у 2020 році понад 7850 тонн на суму 709 млн грн. На першому місці за рівнем споживання органічних продуктів вже не перший рік упевнено тримається молочна продукція з реалізацією в 2020 році 5181 тонн органічної продукції на суму 550 млн гривень. Вона становить близько 65 % обсягу споживання. Найбільшим попитом у населення є молоко та вершкове масло. Друге місце за рівнем споживання, біля 18 %, займають круп'яні та зернові вироби, борошно та насіння. Найбільший попит у цій категорії на пластівці та крупи. У 2020 році суттєво зросло споживання органічних яєць та олійних виробів. Разом з тим, зменшилося споживання овочів та фруктів, консервованих продуктів та морозива. Лідерами зі зростання стали прянощі та спеції і яйця, їх споживання збільшилося у 6,5 рази та майже у 3,5 рази, відповідно [20]. Якщо пролізувати обсяг виробництва органічних продуктів харчування в Україні за останнє десятиліття, то спостерігається явна позитивна динаміка в цієї ніші внутрішнього ринку (рис. 2).

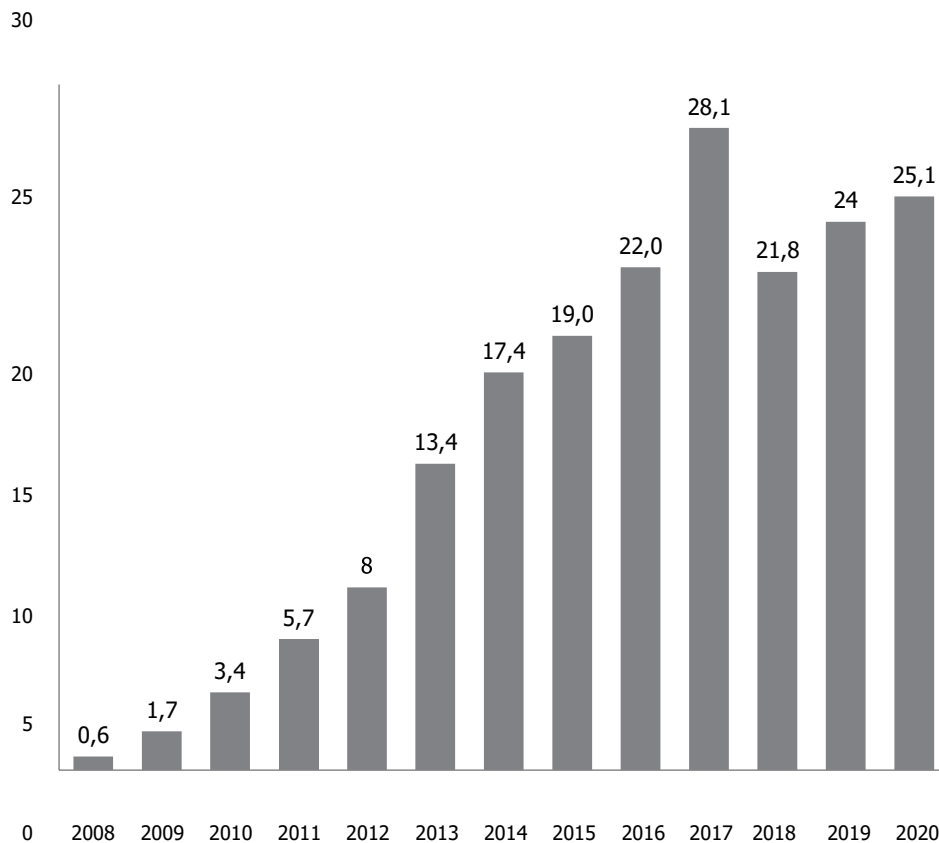

Рис 2. Обсяг ринку органічних продуктів харчування України, 2008-2020 рр., млн доларів

Джерело: [20]

Так, виробництво органічних продуктів в 2008 році складало об'єм на суму 0,6 млн доларів, у 2020 році реалізація вироблених органічних продуктів харчування зросло до 25,1 млн доларів, при найвищому показнику у 2017 році. Внутрішній ринок органічної продукції в Україні щорічно зростає, що

підтверджується наведеним матеріалом і, являючись додатковою нішею на ринку, дає можливість стверджувати, що органічне сільськогосподарське виробництва є екологічно чистим процесом, що створює додаткові можливості для суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз стану сучасного розвитку органічного виробництва в Україні дає можливість зробити висновок про те, що в країні постерігається позитивна динаміка змін як за кількісним складом операторів органічного виробництва, так і за кількістю площ органічних сільськогосподарських земель, що є підтвердженням забезпечення концепції сталого розвитку аграрного виробництва в Україні яка є партнером Європейського Співтовариства до затвердженої Національної економічної стратегії та програми зеленого курсу до 2030 року.

Спостерігається стала динаміка щодо експорту органічної сільськогосподарської продукції з України та реалізації її на внутрішньому ринку. При цьому необхідно зазначити, що при формуванні стратегії розвитку аграрних підприємств та обрання напрямку економічної діяльності, варто зосереджуватися не тільки на отриманні високих фінансових результатів, але й дбати про збереження навколишнього середовища та соціальний розвиток суспільства і це є додатковим питанням до обговорення та вивчення в майбутніх дослідженнях.

Органічне сільське господарство є організацією виробництва, яке поєднує екологічні, економічні та соціальні процеси, що забезпечують організаційно-економічні та технологічні заходи, спрямовані на підвищення ефективності виробництва, забезпечуючи розширене відтворення родючості ґрунтів і високу якість продукції та є пріоритетною складовою сталого розвитку аграрного сектора України.

Список використаних джерел:

1. Гринів Л. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: Монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 240 с. URL: <https://econom.lnu.edu.ua/course/ekolohichna-ekonomika>
2. С. І. Дорогунцов, П. П. Борщевський, Б. М. Данилишин. Удосконалення управління природокористування в АПК. К. Урожай, 1992. 128 с.
3. Данилишин Б. Україна: проблеми розвитку і економічного зростання. Економіка природокористування та охорони довкілля. К. НАНУ, 2001. С. 2-11.
4. Дорогунцов С.І. Проблеми природокористування і шляхи їх вирішення. *Трибуна*. 1995. № 7–8, С. 32-33.
5. Пристайко О.П. Індикатори сталого розвитку в системі цілей розвитку тисячоліття: структура, використання, виконання. *Економіка природокористування і охорони довкілля. Щорічник наукових праць*. 2010. РВПС НАНУ, С.130-136. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15058933661397.pdf>

6. Чоловська Н. Глобальна самоорганізація людства на засадах сталого розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2012. Випуск 15. С. 96-102. URL: http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/15_2012/14.pdf
7. Лопатинський Ю. М., Тодорюк С. І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств. Монографія. Чернівці, 2015. 226 с. URL: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/todoriuk-monografiya.pdf>
8. Кіреєва Е. А. Пріоритети розвитку аграрного сектора економіки України: органічна продукція та її сертифікація. *Бізнесінформ*. 2018. №3. С. 196-201 URL: https://www.business-inform.net/pdf/2018/3_0/titul.pdf
9. Тодорюк С. І., Кутаренко Н. Я. Детермінанти сталого розвитку в органічному сільському господарстві України. *Агросвіт*. 2016. № 8. С. 34-39. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/8_2016/7.pdf
10. Грановська В. Г. Механізми стимулювання розвитку підприємств органічного сектору: адаптація світового досвіду. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 384-390. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/66.pdf
11. Уланчук В.С. Розвиток органічного виробництва в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3, С. 867-870. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_3_200
12. Pacifico, D. and Paris, R. (2016), Effect of Organic Potato Farming on Human and Environmental Health and Benefits from New Plant Breeding Techniques. Is It Only a Matter of Public Acceptance? *Sustainability*, vol. 8(10), 1054. URL: <https://doi.org/10.3390/su8101054>.
13. Zikeli, S. and Gruber, S. (2017), Reduced Tillage and No-Till in Organic Farming Systems, Germany—Status Quo, Potentials and Challenges. *Agriculture*, vol. 7(4), 35. URL: <https://doi.org/10.3390/agriculture7040035>.
14. Jaime, M. M., Coria, J. and Liu, X. (2016), Interactions between CAP Agricultural and Agri-Environmental Subsidies and Their Effects on the Uptake of Organic Farming. *American Journal of Agricultural Economics*, vol. 98, pp. 1114–1145. URL: <https://doi.org/10.1093/ajae/aaw015>.
15. Органічне виробництво в Україні. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>
16. Експорт органічної продукції з України: ТОП10 експортованих продуктів (світ, 2021) - *Organicinfo.ua* URL: <https://organicinfo.ua/infographics/top10-exported-products-world-2021/>
17. Органічне виробництво в Україні залишається одним із пріоритетів URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-remains-one-of-priorities/>
18. Матеріали Євростату Home - Eurostat (europa.eu)
19. Українські виробники представили свої товари на виставці органічних продуктів Скандинавії URL: <https://landlord.ua/news/ukrainski-vyrobnyku-predstavlyu-svoi-tovary-na-vystavtsi-orhanichnykh-produktiv-skandynavii/>
20. Ринок роздрібної торгівлі продовольчими товарами України: Поточний стан та прогнози розвитку на 2022-2023 роки. URL:

https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2022/01/GT_FMCG-retail_forecasts_2021-2022-organic.pdf

References:

1. Hryniv L. (2001). Ekolohichno zbalansovana ekonomika: problemy teorii: Monohrafiia. Lviv: LNU im. I. Franka. 240. [in Ukrainian]
2. S. I. Dorohuntsov, P. P. Borshchevskyi, B. M. Danylyshyn. (1992) Udoshkonalennia upravlinnia pryrodokorystuvannia v APK.K: Urozhai, 128. [in Ukrainian]
3. Danylyshyn B. (2001) Ukraina: problemy rozvytku i ekonomichnoho zrostannia. Ekonomika pryrodokorystuvannia ta okhorony dovkillia. K. NANU, 2-11. [in Ukrainian]
4. Dorohuntsov S.I. (1995). Problemy pryrodokorystuvannia i shliakhy yikh vyrishennia. Trybuna. 7–8, 32-33. [in Ukrainian]
5. Prystaiko O.P. (2010). Indykatory staloho rozvytku v systemi tsilei rozvytku tysiacholittia: struktura, vykorystannia, vykonannia. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia*. Shchorichnyk naukovykh prats. RVPS NANU, 130-136. [in Ukrainian] URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15058933661397.pdf>
6. Cholovska N. (2012). Hlobalna samoorhanizatsiia liudstva na zasadakh staloho rozvytku. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filosofski nauky. Vypusk 15*, 96-102. [in Ukrainian] URL: http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/15_2012/14.pdf
7. Lopatynskyi Yu. M., Todoriuk S. I. (2015). Determinanty staloho rozvytku ahrarykh pidpriemstv. Monohrafiia. Chernivtsi, 226 s. [in Ukrainian] URL:<http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/todoriuk-monografiya.pdf>
8. Kirieieva E. A. (2018). Priorityety rozvytku ahrarynoho sektora ekonomiky Ukrainy: orhanichna produktsiia ta yii sertyfikatsiia. *Biznesinform*. 3, 196 -201 [in Ukrainian] URL: https://www.business-inform.net/pdf/2018/3_0/titul.pdf
9. Todoriuk S. I., Kutarenko N. Y. (2016). Determinanty staloho rozvytku v orhanichnomu silskomu hospodarstvi Ukrainy. *Ahrosvit*. 8, 34-39. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/8_/7.pdf [in Ukrainian] URL: http://www.agrosvit.info/pdf/8_2016/7.pdf
10. Hranovska V. H. (2017). Mekhanizmy stymuliuвання rozvytku pidpriemstv orhanichnoho sektoru: adaptatsiia svitovoho dosvidu. *Ekonomika i suspilstvo*. Vyp. 9, 384-390. [in Ukrainian] URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/66.pdf
11. Ulanchuk V.S. (2017). Rozvytok orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini. *Molodyi vchenyi*. 3, 867-870. [in Ukrainian]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_3_200
12. Pacifico, D. and Paris, R. (2016), Effect of Organic Potato Farming on Human and Environmental Health and Benefits from New Plant Breeding

Techniques. Is It Only a Matter of Public Acceptance? Sustainability, vol. 8(10), 1054. URL: <https://doi.org/10.3390/su8101054>.

13. Zikeli, S. and Gruber, S. (2017), Reduced Tillage and No-Till in Organic Farming Systems, Germany—Status Quo, Potentials and Challenges. Agriculture, vol. 7(4), 35. URL: <https://doi.org/10.3390/agriculture7040035>.

14. Jaime, M. M., Coria, J. and Liu, X. (2016), Interactions between CAP Agricultural and Agri-Environmental Subsidies and Their Effects on the Uptake of Organic Farming. American Journal of Agricultural Economics, vol. 98, pp. 1114–1145. URL: <https://doi.org/10.1093/ajae/aaw015>.

15. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini. <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>

16. Eksport orhanichnoi produktsii z Ukrainy: TOP10 eksportovanykh produktiv (svit, 2021) - Organicinfo.ua <https://organicinfo.ua/infographics/top10-exported-products-world-2021/>

17. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini zalyshaietsia odnym iz preoritativ URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-remains-one-of-priorities/>

18. Materialy Yevrostatu Home - Eurostat (europa.eu)

19. Ukrainski vyrobnyky predstavlyly svoi tovary na vystavtsi orhanichnykh produktiv Skandynavii. URL: <https://landlord.ua/news/ukrainski-vyrobnyky-predstavlyly-svoi-tovary-na-vystavtsi-orhanichnykh-produktiv-skandynavii/>

20. Rynok rozdribnoi torhivli prodovolchymy tovaramy Ukrainy: Potochnyi stan ta prohnozy rozvytku na 2022-2023 roky. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2022/01/GT_FMCG-retail_forecasts_2021-2022-organic.pdf